भारतातील रामसर स्थळे

- जागतिक पाणथळ जागा दिन दरवर्षी 2 फेब्रुवारी रोजी साजरा केला जातो.
- या दिवशी इराणमधील रामसर येथे २ फेब्रुवारी १९७१ रोजी वेटलँड्सवरील करार स्वीकारण्याची तारीख आहे.
- पाणथळ जागा ही अशी क्षेत्रे आहेत जिथे पाणी हा पर्यावरण आणि संबंधित वनस्पती आणि प्राण्यांच्या जीवनावर नियंत्रण ठेवणारा प्राथमिक घटक आहे. जिथे जमिनीच्या पृष्ठभागावर किंवा जवळ पाण्याची पातळी असते किंवा जिथे जमीन पाण्याने व्यापलेली असते, अशा ठिकाणी ते उद्भवतात.

रामसर अधिवेशन

- १९७५ मध्ये हे अधिवेशन लागू झाले.
- "संपूर्ण जगात शाश्वत विकास साध्य करण्यासाठी योगदान म्हणून स्थानिक आणि राष्ट्रीय कृती आणि आंतरराष्ट्रीय सहकार्याच्या माध्यमातून सर्व पाणथळ जागांचे संवर्धन आणि शहाणपणाने वापर करणे" हे या अधिवेशनाचे ध्येय आहे.

अधिवेशनाचे तीन आधारस्तंभ पुढीलप्रमाणे :

1. त्यांच्या सर्व पाणथळ जागांचा सुज्ञ वापर करण्याच्या दिशेने कार्य करणे.
2. आंतरराष्ट्रीय महत्त्व असलेल्या पाणथळ जागांच्या ("रामसर यादी") यादीसाठी योग्य पाणथळ जागा नियुक्त करणे आणि त्यांचे प्रभावी व्यवस्थापन सुनिश्चित करणे.
3. सीमेपलीकडील पाणथळ जागा, सामायिक पाणथळ जागा आणि सामायिक प्रजातींवर आंतरराष्ट्रीय स्तरावर सहकार्य करणे.

जागतिक पाणथळभूमी दिनानिमित्त भारतात आणखी दोन रामसर स्थळांची घोषणा

- जागतिक पाणथळभूमी दिनानिमित्त गुजरातमधील खिजाडिया वन्यजीव अभयारण्य आणि उत्तर प्रदेशातील बखिरा वन्यजीव अभयारण्य या दोन नवीन रामसर स्थळांची घोषणा करण्यात आली.
- भारतात आता ४९ रामसर स्थळांचे जाळे पसरले असून, ते १०,९३,६३६ हेक्टर क्षेत्राचे असून, ते दक्षिण आशियातील सर्वाधिक आहे.
- इराणमधील रामसर येथे आयोजित युनेस्कोच्या १९७१ च्या वेटलँड्सवरील करारानुसार रामसर स्थळे ही आंतरराष्ट्रीय महत्त्वाची पाणथळ जागा आहेत.

बखिरा वन्यजीव अभयारण्य, उत्तर प्रदेश:

- बखिरा वन्यजीव अभयारण्य ही उत्तर प्रदेशातील संत कबीर नगर जिल्ह्यातील सर्वात मोठी नैसर्गिक पूर मैदानी पाणथळ जागा आहे. १९८० साली स्थापन झालेल्या या अभयारण्याचा तलाव हिवाळ्यात येथे उडणाऱ्या स्थलांतरित पक्ष्यांसाठी महत्त्वाचा आहे.

- तिबेट, चीन, युरोप आणि सायबेरियातून स्थलांतरित पक्षी नोव्हेंबर ते जानेवारी दरम्यान या ठिकाणी भेट देतात. ३० पेक्षा जास्त माशांच्या प्रजातींव्यतिरिक्त भारतीय जांभळ्या मूरहेनसारखे पक्षी येथे आढळू शकतात.

खिजाडिया वन्यजीव अभयारण्य, गुजरात:

- जामनगर जिल्हा मुख्यालयापासून 12 किमी अंतरावर असलेले खिजाडिया वन्यजीव अभयारण्य हे गोड्या पाण्यातील पाणथळ जागा आहे, पक्ष्यांसाठी स्वर्ग आहे. हे समुद्री आणि गोड्या पाण्यातील पक्ष्यांना आधार देते, दलदलीच्या जमिनी, खारफुटी, प्रोसोपिस क्षेत्र, मडफ्लॅट्स, मिठागरे, खाड्या, जंगलातील स्क्रब, वालुकामय समुद्रकिनारे आणि त्या भागाच्या सीमेला लागून असलेल्या शेतजमिनी आहेत. या अभयारण्यात निवासी आणि स्थलांतरित पक्षी अशा ३०९ प्रजातींचे पक्षी आहेत.
- डॅल्मेटियन पेलिकन, एशियन ओपन बिल स्टॉर्क, ब्लॅक नेक्ड स्टॉर्क, डार्टर, ब्लॅक हेडेड इबिस, युरेशियन स्पूनबिल आणि इंडियन स्किमर यांसारख्या संकटात सापडलेल्या पक्ष्यांच्या प्रजाती येथे पाहता येतील.

भारतातील रामसर स्थळांची यादी (राज्यानुसार)

No	भारतातील रामसर स्थळे	राज्य
1	खिजाडिया वन्यजीव अभयारण्य	गुजरात
2	बखिरा वन्यजीव अभयारण्य	उत्तर प्रदेश
3	हैदरपुर वेटलैंड	उत्तर प्रदेश
4	सुलतानपूर राष्ट्रीय उद्यान	हरियाणा
5	भिंदरवास वन्यजीव अभयारण्य	हरियाणा
6	थोल सरोवर वन्यजीव अभयारण्य	गुजरात
7	वाधवाना वेटलँड	गुजरात
8	अष्टमुडी वेटलँड	केरळा
9	बियास संवर्धन राखीव	पंजाब
10	भितरकनिका खारफुटी	ओडिशा
11	भोज पाणथळ प्रदेश	मध्य प्रदेश
12	चंद्रा ताल	हिमाचल प्रदेश
13	चिलिका तलाव	ओडिशा
14	दीपोर बील	आसाम
15	पूर्व कोलकाता वेटलँड्स	पश्चिम बंगाल
16	हरिके पाणथळ प्रदेश	पंजाब
17	होकेरा पाणथळ जागा	जम्मू आणि काश्मीर
18	कांजळी पाणथळ जागा	पंजाब
19	केवलदेव राष्ट्रीय उद्यान	राजस्थान

20	केशोपूर-मियाणी कम्युनिटी रिझर्व	पंजाब
21	कोल्लेरू तलाव	आंध्र प्रदेश
22	लोकटक तलाव	मणिपूर
23	नळसरोवर पक्षी अभयारण्य	गुजरात
24	नांदूरमधमेश्वर	महाराष्ट्र
25	नांगल वन्यजीव अभयारण्य	पंजाब
26	नवाबगंज पक्षी अभयारण्य	उत्तर प्रदेश
27	पार्वती आग्रा पक्षी अभयारण्य	उत्तर प्रदेश
28	पॉइंट कॅलिमेरे वन्यजीव आणि पक्षी अभयारण्य	तामिळनाडू
29	पाँग डॅम तलाव	हिमाचल प्रदेश
30	रेणुका तलाव	हिमाचल प्रदेश
31	रोपर पाणथळ जागा	पंजाब
32	रुद्रसागर तलाव	त्रिपुरा
33	समान पक्षी अभयारण्य	उत्तर प्रदेश
34	समासपूर पक्षी अभयारण्य	उत्तर प्रदेश
35	सांभार तलाव	राजस्थान
36	सांडी पक्षी अभयारण्य	उत्तर प्रदेश
37	सरसाई नवर झील	उत्तर प्रदेश
38	सास्तमकोट्टा तलाव	केरळ
39	सुरीनसर- मानसर सरोवरे	जम्मू आणि काश्मीर
40	सोमोरिरी	लडाख
41	अप्पर गंगा नदी	उत्तर प्रदेश
42	वेंबनाड कोल वेटलँड	केरळ
43	वुलर तलाव	जम्मू आणि काश्मीर
44	सुंदरबन वेटलँड	पश्चिम बंगाल
45	आसन बॅरेज	उत्तराखंड
46	कंवर तलाव किंवा कबाल ताल	बिहार
47	लोणार सरोवर	महाराष्ट्र

48	सूर सरोवर	उत्तर प्रदेश
49	त्सो कार वेटलँड कॉम्प्लेक्स	लडाख

byjusexamprep.com